

РОЗДІЛ I

РЕЛІГІЙНА СИТУАЦІЯ УКРАЇНИ В ЇЇ ПРОБЛЕМАХ

1. БАГАТОМАНІТТЯ ВИЯВІВ РЕЛІГІЙНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНИ

Україна – одна з великих країн Європи. Протягом трьох з половиною століть вона знаходилася в складі колоніальної Російської імперії. Будь-які вияви незалежницької національної свідомості українців жорстоко присікалися її імперською, а опісля – комуністичною владою. Нинішня по суті також імперська політика Росії щодо Чечні певною мірою нагадує її політику в минулому щодо України. Але на наших теренах вона була більш витонченою, підлою і підступною. Саме тому світ донедавна мало що знав про нас. Та й нині знає небагато. Україну – «прославив» хіба що Чорнобиль, а потім про неї дізналися, почувши імена братів Кличко та співачки Руслани, приїзд до неї Папи Івана Павла II. В листопаді 2004 – січні 2005 року Україна своєю національно-демократичною революцією, названою Помаранчевою, піднесла світові приклад реальної демократії. Невдоволений своїми злиднями, безправ'ям, фальсифікаціями наслідків президентських виборів, нехтуванням національних інтересів народ мирно йшов до влади. Проте сподівання його не збулися. Наступна зрада прагнень Майдану і фактична передача В. Ющенком влади регіоналам також „прославила” Україну. Відтак «трунарем Майдану» є не Юлія Тимошенко, яка чітко визначила шляхи Українського прориву, а той, хто заважає це здійснити, утвердити Україну як сильну суверенну країну.

Якщо світ мало що знає доброго про Україну, то він ще менше знає її релігійну історію. Тим більше, що важливі віхи її, зокрема хрещення у 988 князем Володимиром Київської держави, богословські здобутки доби Київської Русі, діяльність київського митрополита Петра Могили (XVII ст.) і багато іншого Московська Православна Церква приписала своїй історії, а Україну стала розглядати лише як «україну» Російської імперії. Навіть в 2008 році з імперською помпою при своєрідній підтримці цього з боку вищої державної влади України Московський Патріархат відзначив 1020-річчя хрещення Русі, в такий спосіб узаконивши свої нахабні претензії на духовну владу на своїй т.зв.

«канонічній території» Відомо, що в 1686 році Московський Патріархат неканонічно приєднав до себе Київську митрополію і утримує її до сьогоднішнього дня під назвою Українська Православна Церква. Ця Церква, зокрема в діяльності її східно-південних єпархій і братств, постає й нині в ролі духовного виразника інтересів Росії в Україні, „Російською Православною Церквою в Україні”, як її слушно назвав колишній Президент Росії В.Путін.

Тотальне зросійщення, нищення кращих виявів української культури і духовності, витіснення української мови у сферу сільського побуту, зросійщення вищої освіти, закриття українських національних християнських Церков, насадження повсемірно московсько-шовіністичного Православ'я – багато інших шляхів погрому українства тут можна ще назвати. В комуністичні часи говорилося про інтернаціоналізацію різних сфер суспільного життя як суспільне благо, а насправді під гаслом формування нової історичної спільності „радянський народ” нас всіх прагнули зробити народом без родства, а зрештою – зросійщити. У цьому неабияку роль зіграла та Церква, яка нині за кількістю підлеглих їй громад є найбільшою в Україні – Московсько-Православна Церква, що несправедливо ховається за офіційно зареєстрованою вівіскою її як «Української». Це вона разом з Компартією довела наш народ до того, що він, як пише В.Сосюра, навіть забув, хто він є. Коли в українця про це питали, то він відповідав: я – православний. Щоб позбавити нас нашого історичного коріння, навіть першу нашу державу Київську Русь стали називати „Давньою”, утверджуючи обстоювану толочківським інститутом ідею нашої одності з московитами, але якщо при цьому вони поставали великоросами, то ми – малоросами, якоюсь незграбною тимчасовою спільнотою, шмельцем. Цю концепцію активно й нині обстоює преса багатьох єпархій Церкви Московського Патріархату України. До того ж, в ній твердиться про відсутність такого народу як український, про неблагодатність нібито суржикової української мови, про необхідність виявів непідпорядкування владі українського Президента, про якусь Новоросію, що не є Україною. Україна в них постає як „окраина” якоїсь східнослов'янської держави. Страшно стає, коли бачиш як відкрито, непокаранно і як ні в якійсь іншій суспільній інституції країни в Церкві Московської юрисдикції обстоюється ідея малоросійства і новоросійства її єпархіальною пресою. Добре, що хоч в західному регіоні країни цій Церкві вказали на її дійсне місце в нашій історії і в нашому національному бутті. Якщо тобі не мило українське, то великої проблеми тут немає. Росія збирає нині до себе розсіяних по всьому світу своїх росіян (а може й оросіянених). Сибірських земель вона має багато

для їх освоєння. Там не будуть спонукати до вивчення і користування так немилою тобі українською. Ми, українці, живемо на своїй землі. І якщо когось коробить те, що ми її прагнемо зробити українською, то кажемо по-російськи: *скатертью дорожка*. Відбувається цілком справедливо процес деколонізації, складовою якого є витіснення російської мови у сферу життя і діяльності російської меншини. Україна ще мала б пред'явити Росії рахунок (і немалий) за ті нещастя, які вона скоїла щодо її народу за десь майже 350 років колонізації.

Заперечуючи роль Церкви в національному відродженні, часто посилаються на євангельське вчення, що для християнина немає ні елліна, ні іудея, ні скіфа. При цьому ці слова витлумачують так, як те вигідно для імперських церковних утворень християнства. Але ж їх треба прочитати так, як їх розумів сам Ісус Христос: *ти можеш бути християнином, залишаючись водночас у своїй національності*. Такий хід мислення засвідчує Христова П'ятидесятниця, коли апостоли мали нести його вчення різним народам рідною для них мовою. Саме на основі своєрідного, зумовленого історією і культурною традицією прочитання вчення Ісуса Христа кожним народом з'являються в християнстві національні церкви. Так, хіба можна ототожнити Грузинську Православну Церкву із Грецькою, Російською чи Болгарською. Та й Українське Православ'я, оформлене ще Петром Могилою в його „Катехізисі” і „Требнику”, у своїх виявах відмінне від Московського. Його характеризують такі риси як соборноправність, демократизм, софійність, відкритість, національністність, побутовість. Шкода, але *жодна* з наявних нині в Україні Православних церков (хіба що за винятком Харківсько-Полтавської православно-автокефальної єпархії) не відповідає цим стандартам, скоріше уподібнена Московському Православ'ю, ніж власне Українському.

Поняття національна церква фіксує своєрідно інституалізоване й ієрархізоване об'єднання послідовників певної національної релігії, через яку вона виражає свою сакральну, етноінтегративну функціональність. Відтак національною постає не та Церква, яка використовує у своїй назві щось від корінного етносу („українська” чи „України”), функціонує на його рідній землі чи має порівняно тривалу тут історію. Якщо Церква ігнорує у своїй діяльності національну мову корінного етносу, не опирається на його етноконфесійну традицію, цілковито підпорядкована у своїй діяльності зарубіжному центру, який нехтує національні інтереси українства, а то й працює проти української суверенності, української державності. то вона не є українською навіть за умови належності значної кількості її парафіян до українського етносу. Вона у своєму функціонуванні постає як Церква центру своєї

юрисдикції, зрештою – українофобською інституцією. Ті, хто молився на бігборди „З нами Бог і Росія”, швендяють Україною в т.зв. „хресних ходах” з портретами (чи б то – іконами) кровавого царя Миколи II, явно є малоросами, а відтак – неукраїнцями. В наших нинішніх складних і важких умовах національного виокремлення і відродження в ролі українсько-національної постає та Церква, яка у своєму функціонуванні працює на незалежність нашої країни, сприяє розвитку і збереженню нашої національної культури, зокрема української мови, репрезентує в різних релігійних центрах та інституціях, як і в центрі своєї юрисдикції, на міжнародних релігійних форумах нашу суверенну державу. То ж нехтуючи українською мовою у своєму богослужбовому житті, проповідницькій, освітянській і видавничій діяльності, протестантські і харизматичні спільноти (лише за деяким незначним винятком, хіба що українських лютеран і Церкви християн віри євангельської М. Паночка), нові релігійні течії України практично продовжують політику Компартії Союзу на оросіянення українців, нищення українства, а відтак постають перепорою на шляху нашого національного відродження. То ж і держава мала б в якійсь формі підтримувати Церкви національної орієнтації і говорити про суспільну небажаність тих, для кого все українське є чужим. Любити і підтримувати тих, хто не любить українськості, це йти проти так тяжко вистражданої і здобутої нами незалежності. Втрата її буде останньою, бо ж нове відродження українства знову відтягнеться на десятки (якщо не більше) років.

Хоч світ і не знає нашу релігійну історію, але нам в цьому є що йому сказати про себе. Саме Україна-Русь ще в XIII-XIV століттях врятувала Європу від омусульманення. Вона дала світові цивілізованого вигляду Православ'я (X-XVII ст.ст.), свій варіант вирішення Христової заповіді –щоб всі були ОДНО”, утворивши в 1596 році уніатську Церкву, яка поєднала православний обряд із католицькою організованістю. Україна дала свій варіант релігійного буття народу, коли при відсутності у нього своєї державності функції останньої для нього виконувала Церква.

Входження України в 1991 р. у свою незалежність співпало з входженням її і у світ демократії. Зроблені надзвичайно швидкі кроки до плюралізму світоглядів, релігійного плюралізму. За останні 15 років в умовах повної свободи совісті релігійна мережа України пережила своєрідний ренесанс. Якщо в тоталітарній Україні офіційно було зареєстровано державними органами лише дев'ять конфесій, то нині їх маємо вже більше ста, кількість їх релігійних організацій зросла з 4,5 до біля 34 тисяч. Якщо в радянські часи відносили себе до віруючих лише 5% опитаних, то нині кількість релігійних людей сягає десь 65-70%.

Зросла кількість віруючих серед молоді, інтелігенції, чоловіків, соціально активних прошарків населення. Можна сказати, що релігійність в Україні стала масовою. Зріс суспільний статус релігії і її репрезентів – релігійних організацій. У громадській думці переважають оцінки релігії (60-65%% опитаних) як визначального елементу духовної культури. Відбулася зміна переважно опійного підходу до оцінки релігії на морально-етичний і культурологічний. Відсутня дискримінація віруючих у сфері освіти, культури, громадської діяльності, що мало місце в роки тоталітаризму.

Проте парадоксом дня є те, що нинішній ріст релігійності населення не є результатом діяльності Церков, релігійного місіонерства. Він є наслідком передусім спонтанних духовних пошуків і прагнень людей до нового. Той духовний вакуум, який утворився після краху домінуючого протягом семи десятиліть комуністичного світорозуміння, занепад традиційної православної конфесійності заповнюється поступово релігійним у різних його нових конфесійних виявах. Цим, зокрема, користуються нині різні зарубіжні релігійні місії, які активізували свою проповідницьку діяльність по всіх регіонах країни, привносячи в релігійне поле України ті конфесії, які в минулому вона не знала і які за своєю природою часто далекі від української ментальності. Різних неорелігійних течій нині в Українідесь біля півсотні. Серед них – Церква Христа, Церква Єднання, Новоапостольська церква, Церква Повного Євангелія, Церква Ісуса Христа Святих останніх днів, різні харизматичні й марійські течії, буддійські напрямки, бахаї, свідомість Крішни та інші. Відроджується українське язичництво в декількох його різновидах.

Разом з тим ***такої складності і колізійності релігійного життя, його наповненості і водночас невизначеності, що має нині Україна, певно не знає жодна країна світу:***

- ✓ Небувалу кризу переживає у нас Православ'я, яке поділилося принаймні на три самостійні і водночас ворогуючі між собою Церкви. Ця криза має чітко визначений геополітичний, а не внутрішньоцерковний аспект. Вона є одним із нюансів державних відносин України і Росії, прагнень останньої через Церкву втягнути Україну в якийсь новий союз із нею.
- ✓ Вивільнення в процесі перебудови нашого суспільства пригнічених раніше конфесійних, етнічних, групових та особистісних зацікавлень призводить до зіткнення інтересів різних релігійних об'єднань, створює *різноманітні конфліктні ситуації в релігійно-церковному комплексі*. Гострі міжконфесійні протистояння в Україні, особливо у відносинах

між громадами різних православних Церков, а також між православними і греко-католиками, православними і мусульманами (в Криму), мають не лише релігійне, а й політичне підґрунтя, ведуть до регіоналізації України за релігійним чинником, породжують сепаратистські настрої на її Півдні і Сході. Міжконфесійними і міжцерковними конфліктами у нас особливо відзначаються західні області країни, Крим. Все це суттєво обмежує і навіть дискредитує роль і значення релігійного чинника у перетворенні соціального простору на засадах свободи і вільного розвитку особи.

- ✓ В часи тоталітарного режиму *традиційні Церкви, зокрема православна*, були доведені різними законодавчими обмеженнями і заборонами до такого стану, що нині їм у відтворенні їх статусу як повноцінної духовної і соціальної інституції потрібна дієва допомога суспільства. Інакше - вони *програють свій двобій із католицькою і протестантськими церквами, різними новими релігійними течіями*. Свідченням цього є те, що в колись православній країні православні віруючі нині становлять десь 46-48% її населення, православних організацій десь 51%, а протестантських громад в релігійній мережі вже стало понад 25% і кількість їх постійно зростає.
- ✓ Існує *пряма кореляція між національним духовним відродженням і втручанням* на противагу цьому *різних іноземних духовних центрів*, зокрема, Московського Патріархату, Ватикану, мусульманських центрів, в релігійне життя підпорядкованих їм релігійних організацій, в релігійне життя України взагалі. Для нас особливо важливо визначити статус буття православних громад, підпорядкованих Російській Церкві, оскільки вони подеколи слугують пропаганді явно антиукраїнських настроїв, працюють проти процесу розбудови української державності, загрожують цілісності України..
- ✓ Загострюється *протистояння між традиційними для України конфесіями і нетрадиційними релігійними новотворами*. Традиційні релігійні течії прагнуть, всупереч Закону про свободу віросповідань, утворити при певних державних інституціях свій представницький орган, який би можна було використати з метою обмеження діяльності нетрадиційних конфесій.

- ✓ Появився *невоцерковлений, позаконфесійний віруючий* (таких біля 30%), який не відвідує храми, доволіно виявляє свою релігійність. Це викликає невдоволення традиційних Церков, які всю свою діяльність будують переважно на обрядових діях, одержуючи в такий спосіб кошти для свого існування. Храми наповнені вірними лише в дні великих релігійних свят. Проте кількість їх мізерна в порівнянні із загальною кількістю населення міст чи сіл.

Явне зростання релігійної мережі часто подається як релігійне відродження в Україні. Але з такими оцінками погодитися повністю не можна: тут бажане видається за дійсне. Бо ж маємо скоріше зростання кількісних показників відродження традиційних і появи та розвитку нових конфесій, розширення мережі релігійних установ, видання релігійної літератури, виконання обрядів тощо. ***Релігійно-церковне життя в Україні загалом*** (хіба що за винятком католицьких і деяких протестантських течій) ***характеризує глибока криза***. Вона виражається: у загостренні міжцерковних і внутрішньоцерковних суперечок практично у всіх конфесіях – у православних, католиків, протестантів, іудеїв, мусульман, рідновірів; у занепаді впливу і матеріальній скруті традиційних релігійних течій при одночасному оволодінні релігійним полем України різними зарубіжними місіями, появи на її теренах все нових і нових релігійних течій; у зростанні зовнішніх виявів релігійності, обрядодіяння при відсутності глибокої і усталеної віри, екзотичності й прагматичності в орієнтаціях молоді на релігійні феномени; у відсутності релігії в ролі морального імперативу у сфері повсякденного життя людини; у виключенні релігії з процесів національного відродження, а то й перетворенні її деяких інституцій в дезінтегруючий фактор суспільного життя та ін.

Сучасного молодого віруючого в Україні вже не влаштовують релігії, які ґрунтуються переважно на обрядових діях, акцентації уваги лише на гріховній природі людини. Відбувається ірраціоналізація, містифікація та уособищення релігії.

Названі проблеми зумовлені не лише чинниками історичної традиції. Вони відображають гострі суперечності суспільно-політичного життя нинішньої України. В наш час в Україні відбувається пошук владними структурами такого стрижня соціальної конструкції, який би забезпечив суспільно-політичну і духовну єдність країни. За цих умов подеколи і в декого з вищої державної влади (насамперед Президента) погляди звертаються до релігії, Церкви, які постають єдиним легітимним дотепер інститутом, що знаходився в протистоянні за тоталітарного режиму пануючій тоді Комуністичній партії і її

марксистській ідеології. Постоталітарна еліта вбачає в релігії знаряддя політичної та етнічної мобілізації, засіб досягнення тих завдань, які, власне, знаходяться за релігійною сферою. Подеколи церковні об'єднання, що мало місце у нас під час президентських і парламентських виборів, використовуються з політичною метою. Різні політичні сили піддають критиці існуюче законодавство України про свободу совісті, на регіональних рівнях подеколи приймаються закони, які порушують свободу совісті, свободу віровизнань. Так, зокрема, введенням до навчальних планів шкіл «Христинської етики», а також капеланства в університетах, явно нехтується право невіруючих (а таких у нас до 30%), релігійність нехристиян на свободу совісті та віросповідань. **То ж демократична розбудова в Україні громадянського суспільства актуалізує утвердження в країні громадянської релігії**, що було б водночас і запорукою уникнення якоїсь заангажованості держави на одну із конфесій або Церкву, і сприяло б міжконфесійному порозумінню й суспільній злагоді.

Але якщо ми, як ті, хто розбудовує громадянське суспільство, в якому кожний є сувереном, прагнемо бути громадянами такого соціуму, то нам слід підтримувати у відносинах між собою взаємну повагу, терпимість і порозуміння. *Потрібно наводити мости між релігіями, а не займатися пошуками того, що їх відрізняє і в спотвореній та упередженій формі це показувати.* Треба бути відкритим до інших, відмінних від наших, цінностей, сприймати їх як даність і знати, що саме у світі цих цінностей хтось відчуває себе щасливим, а відтак не має бажання міняти їх на інші і не потерпить будь-яке посягання, а тим більше в фальсифікованій формі, на них.

Якщо ми хочемо жити в мирі і дружбі з іншими людьми, з їх релігіями, то не повинні ображати їх різними провокаціями, побрехеньками, бо ж то ранило їхнє серце, призводить до конфронтації. Шкода лише, що серед послідовників різних релігій в більшості є ті, хто налаштований на визнання своєї єдиноістинності, хто все інше сприймає як від лукавого. До них часто із-за їх інтелектуальної обмеженості й духовної засліпленості і не доходить, що їхня релігія у її витоковому вигляді не може нормально існувати в ментальності інших народів, що там вона, в разі появи, зрештою етнізується до невпізнаності. То ж чи варто її піддавати таким експериментам? Скажімо, японський християнин, що засвідчує тамтешні ікони, сприймає маленького Ісуса вже япончиком і розповідає про його могилу біля поселення Шингомурі, а в Африці його малюють вже чорношкірим, гуцули ж одягають його у вишиваночку.

Якоїсь однієї істинної релігії немає. Істинним є те, що об'єднує, як спільний корінь, всі релігії. Це є віра в буття світу надприродного, в спасіння завдяки вірі і слідуванню загальнолюдським нормам моралі, очікування життя в потойбіччі. Кожна релігія по-своєму вирішує ці істини. Одні напряду пов'язують людину з Богом, інші ж між ними ставлять спасителя або ж якогось пророка. Одні вважають, що вирішити свою майбутню долю можна лише через дотримання величезної кількості пропонованих їхніми церквами обрядів і через посередництво служителя культу, інші ж, виходячи з того, що Бог в тобі і він виявляється через твою душу, закликають до простого молитовного єднання з ним, до богомислія, а не молитовного тілорухання, рукомахання.

То ж ***форми релігійної віри є людським витвором.*** А чи ж варто із-за їх відмінностей кидатися в баталії? То ж не за Боже йде боротьба, не за те, що не від світу цього, а за людське, створене людською фантазією і виписане чи то у Священних книгах релігій, чи то втілене в організації і в конфесійних обрядових діях, якихось стандартизованих формах способу життя. Певно тому, враховуючи це, Ісус Христос закликав любити не лише ближнього одновірця, а навіть ворога. Звідси органічно випливає висновок необхідності толерантності міжконфесійних відносин, сприйняття іншого в його світоглядних і релігійних виявах таким, яким він є, щоб потім не вибачатися, як це зробила католицька церква (чомусь її приклад не наслідували інші), за скоєні лиха, образи, злослів'я. Правда, і серед православних зустрічаються подібні факти доброзичливості. Мені часто приходять на пам'ять ті слова вибачення за різні словесні образи і слова прощення щодо інших вірувань, які висловив на одному із Днів толерантності в Запоріжжі глава місцевої єпархії УПЦ МП владика Василій. Добре було б, якби таке проявилось і в інших областях і серед керівників різних конфесій.

Ще апостол Павло у своєму першому листі до коринфян зауважив: «Бо мусять бути у вас ересі, щоб виявилися випробувані між вами» (11:19). Апостол сказав «мусять», а не «можуть». Відтак він визнавав, як засіб випробування, навіть необхідність існування в християнстві різних його течій. Саме через їх діяльність історія сама може визначити ту, яка є найбільш життєвою, неєретичною, визаною вірними Ісуса Христа відповідною духу його вчення.

У своїй життєвій діяльності ми виходимо із принципу, що ***послідовник іншої релігії не є твоїм ворогом. Він йде до того ж Бога, що й ти, але іншою дорогою.*** Богів не десять, двадцять, більше (за кількістю існуючих у світі релігій), а один, але із своїм ім'ям в кожній з

останніх. Навіть в Біблії Бог засвідчує своє буття, якщо українською мовою, то двохбуквеним висловом: „**Я є**”. То ж іновірець є нашим попутником, а не грішником, боговідступником. Та й від чого він міг відступити, якщо релігія декого з них (наприклад, індуїзм, буддизм, синтоїзм, іудаїзм) з'явилася, скажімо, навіть раніше на століття чи й тисячоліття від твоєї.

В розмові із послідовниками мого православ'я, які клянуть інші конфесії, я їм часто задаю питання: ***А чи християни Ви?*** Їх це дивує, бо ж вони незаперечно в цьому переконані, хоч, як видно, водночас залишилися у сприйнятті світу на рівні Старого Завіту. Моральні принципи останнього не є загальнолюдськими, коли їх прочитаєш в контексті всієї старозавітної Біблії, бо ж там віднаходимо і вбивства, і пограбування, і згвалтування, але представників інших народів, а не богообраного єврейського, який є одним. Десять заповідей в старозавітному прочитанні адресовані саме євреям і тільки їм. Ідею ж взаємної любові у світ людей і народів приніс Ісус Христос. Його вчення про любов далеко відмінне від старозавітного. Саме ним не то що можна, а й слід користуватися, коли йде мова про відносини між етносами і цивілізаціями, навіть між окремими людьми. Якщо ми будемо ними користуватися, то у нас часто спрацьовуватимуть самоцензура, самообмеження. При відносинах з іншими ми будемо думати і про них, шанувати світ їх думання і діяння, а не прагнути нав'язати їм своє, бо ж їхнє є таким же істинним, як і моє.

То ж хоч ми і є різні у всьому, в тому числі і в релігійності, але ми є рівними. Один віруючий чимось своїм конфесійним не переважає іншого. Відтак світ має характеризувати толерантність відносин. Дорога до неї тяжко дається людям, що засвідчує і той карикатурний скандал, який, з'явившись в невеличкій Данії, збудоражив нещодавно світове мусульманство.

В Україні ми, співробітники Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ, шукаємо різні форми формування цієї міжконфесійної злагоди. Признаюсь, що це ми робимо на чистому ентузіазму, на нашому людинолюбстві. За це нам ніхто не платить гроші і це не входить навіть в наші планові завдання по місцю праці. Ми проводимо в різних містах країни Дні релігійної толерантності, на які запрошуємо представників різних конфесій і релігійних спільнот. Навіть посидівши поруч, поспілкувавшись, побачивши один одного, вірні однієї конфесії переконуються в тому, що вірні іншої такі ж люди, як і вони, що їхня віра також щира й переконана. Організуючи масові заходи з участю різних конфесій, ми сприяємо їх взаємоознайомленню і взаємосприйняттю. Цій же меті слугує і видрук в нашому часописі

„Релігійна панорама” не лише інформацій про різноконфесійне життя України і світу, а й Сторінка конфесій, яка в кожному новому числі надається для самоописання представнику нової релігійної течії. В усних бесідах з лідерами різних конфесій ми радимо їм, як толерантно входити і жити в полірелігійному світі, як знаходити дорогу до порозуміння з іншими. Вже маємо перші кроки цих пошуків, коли керівництво однієї конфесії просто для взаємоознайомлення відвідує офіси інших. Ми радимо конфесіям не чекати до себе кореспондентів із світських газет, а писати до них про свою діяльність, особливо благодійницьку. І це не є якоюсь саморекламою чи ж самозвеличенням, а інформацією про те, хто ми є, що ми робимо, як живемо в глобалізованому світі. Взаємопізнання може слугувати також утворена в офісі Відділення релігієзнавства й УАР Бібліотека різноконфесійних видань (книг, часописів, газет), яку постійно поповнюють центри різних релігійних спільнот України. Про шляхи толерантизації міжконфесійних відносин йде мова на багатьох конференціях, які проводяться УАР, УАРС і Відділенням релігієзнавства НАН України із запрошенням на них представників із різних церков і релігійних організацій. При цьому ми діємо за порадою апостола Павла, який у своєму 1-му Посланні до коринтян говорив: «Бо ж мусять між вами й поділи бути, щоб відкрились між вами й досвідчені» (11:19). Апостол наголошує: «мусять», чим засвідчує, що не «можуть бути», а «мають бути», бо ж лише так формується досвідчена християнська спільнота.

На формування толерантності міжконфесійних відносин працюють також міжнародні акції, які організовують Міжнародна академія свободи релігій, Асамблея релігій світу, Парламент релігій та ін. Шкода лише, що Україна не представлена на них своїми конфесіями. Так, у вересні 2006 року в Монреалі (Канада) відбувся черговий збір Парламенту релігій. Він відбувся без України, бо ж жодна із наших релігійних інституцій не зреагувала на пропозицію взяти участь в ньому. На попередні виїздили хоч релігієзнавці України.

Тисячі учасників із різних країн і міст земної кулі приїждять на такі форуми. Вражає насамперед їх конфесійне різнобарв'я. Тут є католики і мусульмани, іудеї і буддисти, індуїсти і сикхи, протестанти і зороастрійці, представники багатьох інших конфесій і течій. При цьому ніхто не агітує за свою релігію, не прагне повернути до неї, обґрунтовувати їх єдиноістинність. Кожний прагне лише у свій спосіб щонайкраще розповісти про неї, навіть своїм зовнішнім виглядом засвідчити її своєрідність, подарувати щось, що нагадувало б тобі про наявність і такої релігійної культури. Має місце діалог при участі щодня кожного в роботі 5-6 секцій. Але не як засіб переконування когось у

своїй достеменності, а як інформування колеги по форуму про свою конфесію, її історію і сьогодення.

Складається враження, що *різноконфесійні спільноти України прагнуть діяти якось самоізолювано від інших, навіть від суспільства, загалом світу*. Це особливо засвідчили наші останні спілкування із носіями баптизму. Вони не шукають приводів для зустрічей, взаємоознайомлення, проведення спільних акцій, зокрема в благодійництві. У будь-якому разі від офіційно зареєстрованих релігійних спільнот (хіба що окрім п'ятидесятників та бахаїв) ініціативи з організації та проведення якихось міжконфесійних заходів не надходило. Вони зроджуються хіба що тими спільнотами, які ще прагнуть якось ввійти в релігійний простір України. Це – Церква Єднання, Богородична Церква, Вознесені Володарі, саєнтологи, деякі інші. У пресі різних конфесій, особливо православних, ми знаходимо багато, скажу відверто, спотворювальних, злопихательських статей щодо інших. Читаючи їх і добре знаючи конфесійні віровчення, так і хочеться сказати їх авторам: бреші, але знай міру. „Не лжесвідч” – до цього ж тебе закликає моральний закон Біблії. Зрозуміло, що такі публікації не сприяють міжконфесійній згоді, формуванню тієї любові до іншого, якій вчив Ісус Христос. Він вчив йти до інших зі словами: «Мир Вам!». Інший заслуговує на повагу до нього при всіх його відмінностях і особливостях. Він насамперед - людина, а **будь-яка релігія – це засіб вияву людинолюбства**.

2. РЕЛІГІЙНА МЕРЕЖА УКРАЇНИ: КОНФЕСІЙНІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ЗРІЗИ

Релігійна мережа України ніколи не була моноконфесійною. Спроба Володимира в IX столітті створити єдиний пантеон богів для всієї Русі-України зрештою залишилася незреалізованою. Запровадивши християнство державницькими засобами, князь відтак ще більше ускладнив картину релігійного життя, хоч і прагнув в такий спосіб здолати поліконфесійність.

Нові зміни в релігійну конфігурацію України пізніше вносили постійні перерозподіли або відторгнення її земель загарбницькими щодо українських теренів державами-сусідами, активна місіонерська діяльність з боку католицької церкви і різних протестантських течій країн Європи. Помітну зміну в релігійну карту України внесла